

Flodr, Miroslav

Úsilí městské rady o jurisdikci nad brněnskými předměstími ve 13. a 14. století

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. C, Řada historická.
1995, vol. 44, iss. C42, pp. [25]-38

ISBN 80-210-1271-4

ISSN 0231-7710

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/102858>

Access Date: 02. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

MIROSLAV FLODR

ÚSILÍ MĚSTSKÉ RADY O JURISDIKCI NAD BRNĚNSKÝMI PŘEDMĚSTÍMI VE 13. A 14. STOLETÍ

K nejsložitějším částem středověkého městského prostoru patřila předměstí (praerurbia, suburbia). Byla to rozmanitá, vesměs drobná osídlení (osady, označované v Brně jako platea, vicus, plantacio), rozložená před městskými hradbami v pásmu nepřilíh daleko od nich sahajícím, nejčastěji podél důležitých komunikací. Zpravidla nemívala dlouhého trvání (relativně často zanikala v dobách velkých nebezpečí pro město), takže docházelo k proměnám jejich skladby. Mnohá předměstí bývala v držení různých vrchností, které je zcela přirozeně včleňovaly do rámce svých práv a správních zvyklostí. Rozmanitá a v porovnání s městem značně odlišná byla i sociální skladba obyvatelstva předměstí. Za těchto poměrů nebylo pro město snadné vybudovat příznivé a pro obě strany přijatelné vztahy s předměstími, i když to představovalo pro město nadmíru důležitý úkol v ohledu politickém, hospodářském, sociálním, právním, správním, policejním, obranném ap. V některých případech (situace v městech byla v tomto směru značně individuální) šlo navíc o úkol nesnadný, provázený neustálými spory a napětím. Obecně lze říci, že při řešení tohoto vztahu se projevuje v postoji měst dvojí tendence: a) snaha vtáhnout předměstí jako celek do správní sféry města a takto je podřídit tímž povinností, jaké mají obyvatelé samotného města; b) chápat předměstské obyvatelstvo jako složku nerovnou obyvatelstvu města, tudíž druhořadou. Také samotný postoj předměstského obyvatelstva (pokud mohlo samo budování podobných vztahů vůbec ovlivnit) byl v podstatě rozporný: proti přání maximálně využívat výhod města (především možnost každodenního přístupu na trh) tu stály obavy či přímo vědomí vlastní neschopnosti dostát všem povinnostem plynoucím z úzkého svazku s městem.

Také v Brně představují otázky spojené s předměstími¹ (zejména ve sféře právní a hospodářské) jeden z nejčastějších problémů města od samých jeho počátků. Je přirozené, že významné postavení tu zaujímají vlastní jurisdikční

¹ Srv. O. Vičar, *Mistopis Brna v polovici 14. století (Předměstí)*, BMD 8, 1966, s. 226–237; J. Dřímal a kol., *Dějiny města Brna 2*, Brno 1973, s. 257n.

záležitosti. Úsilí o jejich řešení má charakter trvalého procesu, v jehož jednotlivých uzlových bodech se výrazně projevují aktuální záměry i možnosti jejich realizace. Zvláště velká aktivita se na tomto poli rozvíjí v nejstarším období města (13.–14. století), kdy se teprve formují jednotlivé zásady i příslušné instituce. Hlavní zřetel přísežných se tehdy soustřeďoval na základní otázku: stanovit jasně a v maximálně možném rozsahu jurisdikční pravomoc rychtáře a přísežných především v rámci vlastního městského teritoria, tj. uvnitř městských hradeb. Je tudíž zcela přirozené, že v základních právech města Brna z roku 1243² nacházíme k tomuto tématu hned dvě samostatná ustanovení. Stojí v úvodu druhé části privilegia (II, 1, 2) a jsou geneticky specifickou reakcí tehdejších přísežných na danou situaci v Brně. Zde, v městě již existujícím, nebylo třeba výslovně ochraňovat městské teritorium proti případným zásahům provinciálních úředníků, neboť takové nebezpečí už prakticky nehrozilo. Nebezpečím však byli šlechtici, a to hlavně ti, kteří měli své domy a jiné majetky ve městě i na předměstí. Vycházeli totiž z představy, že výkon soudní pravomoci nad vlastními poddanými náleží za všech okolností jen jim. A tato představa, již tehdy pozoruhodně vyhraněná, postupem vývoje stále sílila. Navíc s ní úzce souviselo i jejich přesvědčení pramenící z vlastní praxe, že si mohou i ve městě při kolizi s třetími osobami zjednávat spravedlnost sami. Přirozenou snahou města bylo naopak podříditi veškeré dění v městském teritoriu soudní a správní pravomoci městských orgánů, tj. rychtáře a přísežných. Vytváření takové své suverenity ovšem nechtělo město omezovat jen na území uvnitř hradeb, nýbrž usilovalo zahrnout do ní celou sféru organicky s městem spjatou, tudíž i veškeré majetky mimo vlastní město v hradbách, ať by již byly v držení města samého, či ať šlo o hojné (a to již v době přípravy privilegia) statky měšťanů. U těchto mimo-městských venkovských statků bylo třeba vlastní jurisdikci hájit proti zásahům provinciálních úředníků. Těmito skutečnostmi je také motivována koncepce i formulace druhého z uvedených článků (II, 2).

V této spojitosti nepřekvapuje, že hned druhé privilegium udělené městu Brnu českým panovníkem je věnováno výhradně jurisdikci. Je jím známé privilegium krále Přemysla Otakara II. z 28. května 1276.³ Jeho ustanovení jsou jednoznačná: *ut Brunnensis iudex...homines habitantes in suburbiis civitatis ipsius Brunne vel ipsi civitati inmediate connexis de iniuriis ac culpis, quas in ipsa civitate commiserint, mediante iustitia valeant et debeant decetero sine contradictione aliqua iudicare, ita tamen, quod illud, in quo per eosdem iudices Brunnensis civitatis rei condemnati fuerint, ipsorum cedat dominis, sicuti si essent per ipsos dominos aut eorum iudices sententialiter condemnati.* O smyslu privilegia, resp. o předpokládaných cílech žadatele (Brna) a hodnotě dosažených

² CDB IV, č. 17; M. Flodr, *Právní kniha města Brna z poloviny 14. století I.*, Brno 1990, s. 146; t ý ž, *Iura originalia civitatis Brunnensis*, Brno 1993, s. 10, 18, 26. Srv. též V. V a n ě ě k, *Základy právního postavení klášterů a klášterního velkostatku ve starém českém státě (12.–15. stol.) II.*, Praha 1937, s. 33.

³ CDB V, č. 815; Flodr, *PK I.*, s. 400; *PK II.*, s. 172–173.

výsledků se však mínění rozcházejí. O základním charakteru privilegia nemůže být pochyb: je jednoznačným dokladem pokračujícího úsilí přisezných o prosazení plné jurisdikce nad vlastním městem a současně výrazem nevyhnutelného, přímo naprogramovaného střetu mezi starou a novou situací, jak to ostatně naznačuje sama listina ve svém úvodu.⁴ Na hodnotu získaného privilegia se názory různit mohou, i když spíše jen ve smyslu zvolených hodnotících stanovisek. V měřítku absolutním lze snad mít porozumění pro Vaněčkův tvrdý odsudek Přemyslovy výsady jako „pochybného privilegia“, jež městu přinášelo jen břemena. Z hlediska relativního, které zde jediné přichází v úvahu, se celá záležitost jeví podstatně jinak. Privilegium se tvoří v době, kdy pozemkové vrchnosti už procházejí fází posilování svých vrchnostenských práv a kdy se současně do této starší struktury vklíní královská města se svým výsadním postavením i vyhraněnými nároky. Pro tato mladá města bylo proto prosazování podobných požadavků velmi nesnadné. Ostatně jak obtížné to bylo i pro samotného krále, plyne z toho, že učinil v naznačeném a pro město velmi žádoucím směru jen ten nejmenší krůček,⁵ když privilegium vztáhl jen na lidi z předměstí a ještě k tomu určil, aby výnos za takového městského soudnictví připadl vrchnostem těchto poddaných. Přesto to byl na svou dobu pozoruhodný čin, byť teprve počátek dlouhé a pracné cesty. Ještě o půl století později potřebují brněnští přisezní zvláštní privilegium českého krále, aby mohli ve svém městě soudit provinivší se tu poddané olomouckého biskupství.⁶ Dá se říci, že brněnský vývoj tu předcházél vývoj jinde v našich zemích v určitém předstihu.⁷ V zásadě lze přiznat Přemyslovi privilegium i význam jeho zasahování do oblasti městské jurisdikce nad předměstími. Brněnské složité poměry v této otázce se formovaly již v době předměstské a výrazně se ještě zkomplikovaly v raném období města, kdy se vedle majetků zeměpanských a šlechtických objevily i majetky městské a církevní. Kvantitativní i kvalitativní rozložení těchto majetků známe pro nejstarší období jen částečně a nelze se ubránit dojmu získanému ze sledování pramenů té doby, že ani celkově v tehdejší době a mnohdy ani jednotlivým účastníkům nebylo vždy jasné, pod kterou jurisdikci dotyčný úsek náleží. Již takto dost složitou situaci komplikovaly navíc vyhraněné nároky zdejších účastníků na ju-

⁴ V . B r a n d l . *Knihy Drnovská*, Brno 1868, s. XIX; J . Š u s t a , *Dvě knihy českých dějin*. Kus středověké historie našeho kraje I., Praha 1917, s. 152; V a n ě č e k , *Základy II.*, s. 34.

⁵ Sám tak jeho dimenzi dal nepřímou vyjádřit v úvodu svého privilegia formulací *eciam si penes ipsas resideant civitates*.

⁶ Jde o privilegium Jana Lucemburského z 5. dubna 1325; F l o d r , *PK I.*, s. 408; *PK II.*, s. 181.

⁷ Z bohatého dokladového materiálu shromážděného Vaněčkem lze tu uvést především privilegium Václava II. pro sedlecký klášter z roku 1299, kde se připouští souzení klášterních poddaných cizími jurisdikcemi jen tehdy, jestliže spáchali trestný čin v královských městech (*Základy III.*, s. 50–51). Podstatně pozdější doklad (1343) přiznává právo soudit klášterní poddané chycené při činu jinde každé cizí jurisdikci, výnos však má připadnout klášteru (*tamtéž*, s. 61). Rozsáhlá soudní imunita skalického kláštera (1358) připouští trestání klášterních poddaných cizími jurisdikcemi tehdy, byli-li tam chyceni při činu (*tamtéž*, s. 51).

risdikční práva. To platí též o postoji mladého, teprve se rozvíjejícího města. Pozoruhodně vysoká právní úroveň jeho přísazných dodávala městským nárokům na důraznosti a vytrvalosti. Ve své odpovědnosti za právní řád a všestranný rozkvět města přísazní zajisté s obavami sledovali poměry na blízkých předměstích i chování předměstských obyvatel v každodenním životě města a pociťovali zřejmě nutnost zásadnější reakce: na jedné straně regulovat chování předměstského živlu uvnitř města, na druhé naopak posílit právní vliv města i na poměry v předměstích. Zatímco uvnitř městských hradeb jednoznačně a zcela rozhodně směřovali v rámci městského zřízení k dosažení plné suverenity svých orgánů, v komplikovaném předměstském prostředí musel být jejich postup velmi zdrženlivý a opatrný. Proto také v prvním případě dosáhli úspěchu v podobě Přemyslova privilegia, kdežto pro oblast předměstí naopak nezaznaměnali žádný výrazný zisk. A dodejme hned, že se tak nestalo ani v další části námi sledovaného období.⁸ Přemyslovo privilegium tak zůstalo jediným, navíc jen nepřímým dotekem. V dalším vývoji však sehrálo dvojí, a to výrazně protikladnou roli. Zatímco ve vlastní sféře svého původního určení, tj. jurisdikční suverenity uvnitř města, ztratilo relativně brzo na své důležitosti jako právní doklad, stalo se pozoruhodně využívaným prostředkem v pokusech o řešení jurisdikčních nároků města nad předměstími.

Naznačená již absence privilegií, která by upravovala jurisdikční poměry na předměstích, je sice citelným a zároveň výmluvným nedostatkem, neznamená však, že by snahy brněnských přísazných v této oblasti byly umrtveny. Problém samozřejmě trval, zůstával i nadále v popředí pozornosti přísazných a jak nám ukazují některé zajímavé doklady, procházel leckdy konfrontačním vývojem, který vyvolával pozoruhodné reakce představitelů města. Vzhledem k nízké úrovni dochování pramenů jsme o celém vývoji poučení jen částečně. Prakticky se takto dovídáme jen různorodé informace o střetech mezi městem a církevními vrchnostmi, což je zajisté příznačné a plně vystihuje původní skutečnost. Avšak i zde je přínos pramenů rozdílný. Víme např., že významnou roli na brněnských předměstích hrály statky brněnského herburského kláštera, které se někdy rozrostly ve výrazné sídelní celky (Švábka), záhy přirozeně s vlastní vrchnostenskou správou. Vznik a rychlý vzestup tohoto kláštera máme doložen početnou řadou listin,⁹ provázených ovšem i pozoruhodným počtem nejrůznějších padělků, starších i mladších. Většina z nich je přímou reakcí na konkrétní problémy kláštera, a proto je v nich také často věnována pozornost klášterním statkům i lidem na předměstích. Dá se souhrnně říci, že se tento zřetel pohybuje na úrovni

⁸ Tato skutečnost je o to pozoruhodnější, že přísazní věnovali otázkám jurisdikce trvalou pozornost. Úspěšní však byli jen při formování interní jurisdikce, ať již uvnitř hradeb (srv. zmíněné již privilegium Jana Lucemburského z 5. dubna 1325) či na venkovských statech měšťanů (srv. privilegium krále Václava II. z 13. března 1292 a privilegium krále Jana Lucemburského z 23. prosince 1319; F l o d r , *PK I.*, s. 402, 406; *PK II.*, s. 174–175.

⁹ Vedle běžných edic (*CDB*, *CDM*, *RBM*, podle rejstříku) srv. též J. Š e b á n e k , *Archivy zrušených klášterů moravských a slezských I.* Inventář pergamenů z let 1078–1471, Brno 1932; M . Š v á b e n s k ý , *Jesuité v Brně 1241–1773.* Inventář, Brno 1954.

přímých zákazů Brněnským, aby nezatěžovali klášterní statky a lidi různými dárkami, neodpírali jim tržní právo v městě Brně a ani jinak neobtěžovali jejich poddané.¹⁰ Formulace listin je taková, aby mohly ve všech případných sporech s městem Brnem o jurisdikci nad předměstskými statky herburského kláštera posloužit klášteru jak pevná, účinná obrana. Snad i proto nemáme doklady o takovýchto střetech, ani o jejich případném řešení.

Pramenné nedostatky v případě herburského kláštera nám však vynahrazuje jiná církevní vrchnost, proboštví u sv. Petra, které již od 13. století hrálo v problematice předměstí rovněž důležitou roli. Mezi starobylými, více méně drobnými, majetky svatopetrského kostela vyrostla už v průběhu 13. století jako významný statek proboštská osada Ponava ležící na důležité spojnici města s klášterem zábrdovickým přibližně v prostoru dnešního Cejlu. Svojí polohou až za tokem Ponávky (ultra Ponaviam) patřila spíše k vzdálenějším předměstským sídelním útvarům. Požívala spolu s ostatním majetkem proboštví různá práva a svobody, především zásluhou prvního skutečného probošta Petra, který ještě kromě jiných prebend zastával též úřad královského protonotáře. Když v Brně skončil a stal se proboštem pražským (1305), postaral se, aby se jeho nástupci v brněnském proboštví dostalo od krále Václava II. ochranného privilegia na všechny dosažené statky, práva i svobody.¹¹ Dnes nelze jednoznačně říci, zda Petrova péče byla výrazem toliko uvědomění si nutnosti zajistit i právně to, co proboštví dosud užívalo spíše jen díky Petrovu postavení a autoritě, či zda k tomu přispěly též nepříznivé zkušenosti s městem Brnem. Zdá se, že to byly motivy oba, neboť o necelých deset let později (4. března 1315) již delší dobu trvající spor mezi městem a proboštvím končí vzájemnou dohodou.¹²

Předmět tohoto dávného sporu a jeho následné urovnání v podstatě vyčerpával všechny možné základní roviny konfrontací mezi městem a cizími vrchnostmi na předměstí. Hlavní pozornost se soustřeďovala pochopitelně na otázky jurisdikční. Především se stanovilo, že bude-li chtít někdo vznést na obyvatele proboštské osady Ponava žalobu v nějakém sporu, má tak učiniti u proboštova rychtáře a ten poskytne sporným stranám spravedlnost. Přistoupení města Brna na takovéto ustanovení musí překvapit, neboť jde nejen o jasné porušení Přemyslova privilegia z roku 1276, nýbrž též o ústupek od tehdy běžné praxe v církevních kruzích, které vesměs připouštěly (srv. výše), zejména když protivnou stranou bylo královské město, trestání i vlastních poddaných cizími jurisdikcemi, v jejichž okruhu se provinili. Z dalšího nejasně formulovaného ustanovení vyplývá, že souzení těžkých trestních činů (homicidium, stuprum, furtum etc.) může příslušet jak proboštovu rychtáři, tak i rychtáři města Brna, pokuty a užit-

¹⁰ Názorně demonstrují tuto situaci všechny nejstarší listiny, jak jsou nejnověji zpřístupněny v *CDB IV a V* (podle rejstříku). Zejména zasluhují povšimnutí listiny Přemysla Otakara II. z 50. a 60. let 13. století (*CDB V*, č. 155, 301) spolu s listinami papeže Urbana IV. z roku 1263 (*CDB V*, č. 370, 371).

¹¹ *CDM VI*, Supplementa č. 12 (z 10. ledna 1306).

¹² *CDM VI*, č. 89.

ky z toho plynoucí však náležitě vždy jen proboštovi, stejně jako věci, které zanechal odsouzenec k trestu smrti. Určuje se i postup při pronásledování škůdců, kteří se dostali na území Ponavy: řídicí role tu přísluší rychtáři městskému, který si k akci přibere rychtáře místního nebo dva ze zdejších obyvatel a který se také postará o vykonání spravedlnosti nad zadrženými. Druhý okruh uvádí výjimky z mílového práva. Pro Ponavu se povoluje přítomnost 5 řemeslníků (3 pekaři, 2 řezníci) a existence 2 krčem: jednu má mít v držení místní rychtář, který v ní bude čepovat pivo (celoročně) a domácí víno (po dobu, dokud bude dostupné), druhou pak obsadí podle vlastního výběru probošt a v ní se bude čepovat toliko pivo. Obyvatelé Ponavy také mohou (bez jakýchkoliv poplatků) prodávat každý den na trhu v Brně své plody a čepovat víno z vlastní produkce v období od sv. Michala (29. září) až do sv. Martina (11. listopadu). V závěrečné části je především prohlášení městské strany, že lidé poddaní proboštví jsou osvobozeni i od všech dávek a poplatků. K tomu připojují Brněnští ještě slib, že po dobu, dokud bude proboštem Konrád, budou moci oni povolení 3 pekaři každodenně navštěvovat městský trh a na něm bez jakýchkoliv poplatků prodávat svůj chléb.

Když v polovině roku 1342 získal hodnost probošta brněnského mistr Heřman, známá to osobnost na dvoře českého krále Jana Lucemburského i markraběte Karla, jedním z jeho prvních činů byla stížnost u markraběte na údajně nepřístojné chování Brněnských vůči proboštví, jeho statkům i lidem.¹³ Probošt naznačil, že jde o spory staré, které se snažil už jeden z jeho předchůdců, Konrád, urovnat dohodou s rychtářem, přísežnými a obcí města Brna. Předložil text původní dohody z roku 1315, neopomněl však zdůraznit, že proboštví s ním tehdy souhlasilo s ohledem na zachování dobrých vztahů s městem, třebaže to znamenalo jisté oslabení jeho dřívějších práv. Ze strany některých Brňanů však i poté údajně docházelo k porušování takto dohodnutých ustanovení, čímž se nadále původní práva proboštví zmenšovala. Markrabě vyšel vstříc této Heřmanově stížnosti a vydal mu obsáhlé privilegium 6. prosince 1342. V jeho úvodní části potvrzuje znění dohody z roku 1315, jejíž text zde inzeroval, a zakazuje Brněnským ji porušovat. Poté obnovuje proboštví všechna dosavadní práva a imunity, které pro větší zřetelnost uvádí jmenovitě. Nejdříve se tu objevují ustanovení dohody z roku 1315, ovšem v poněkud odlišném podání, a to nejen v ohledu formulačním, nýbrž i věcném:

- 1) svým pořadím i věcně je sice v souladu s textem z roku 1315, formulačně je však pregnančnější: *...nullus penitus habeat de hominibus ipsis iudicandi aliquam potestatem, sed omne iudicium coram iudice prepositi fiat de hominibus antedictis et emende, quas ipsi inciderint, preposito debeantur;*
- 2) v 1315 je až na třetím místě, zde věcně navíc odlišné (pozoruhodný významový posun): *Nemo etiam prorsus bona eadem ad capiendum aliquem aut aliquid incompositum faciendum intrare presumat;*

¹³ Listina markraběte Karla z 6. prosince 1342; *CDM VII*, č. 450. Text se nám dochoval v známém rkp. č. 40 AMB na ff. 60v–61 v opisu z 80. let 14. století.

- 3) v 1315 naopak na místě druhém, zde opět věcně odlišné a formulačně pregnantnější: *Si vero quispiam in bonis ipsis et infra eorum limites in furto, homicidio, stupro, latrocinio vel aliquo alio crimine deprehensus vel iudicatus fuerit, is per ..iudicem et homines prepositi ..iudici et iuratis civitatis tradatur pro culpe seu delicti modulo puniendus. Omnis quoque emenda et utilitas inde proveniens ad prepositum pertinebit;*
- 4) v 1315 uvedeno až v posledním odstavci, věcně sice v souladu (pozoruhodnou zvláštností je zde navíc jmenovité vyzvednutí mýt), formulačně však vyspělejší: *Predicti quoque homines ad dandum contribuciones, exactiones, theolonea et alia subsidia seu onera cum civitate vel in civitate supportanda cuiuscumque generis vel nominis minime sint astricti nec possint neque debeant ad talia per ..iudicem, iuratos et cives civitatis seu quamvis alium quomodolibet coartari;*
- 5) v 1315 uvedeno už v druhém odstavci, oproti tamnímu konkrétnímu textu je však zdejší text obecněji podaný, navíc věcně odlišný a formulačně vyspělejší: *Denique in prefatis bonis in Ponia extunc ammodo poterunt et debent haberi pistores, carnifices et cuiuscumque artificii et operis mechanici et taberne quemadmodum haberi antiquitus consueverunt. Qui omnes et singuli nichil dare cum civitate vel ad civitatem contribuere teneantur, sed tam ipsi quam omnes homines predicti libere et licite forum suum emendo in civitate et vendendo valeant exercere.*

Závěrem zde Karlova listina ještě vkládá i potvrzení starých práv a svobod na domy a městiště uvnitř hradeb z privilegia krále Václava II. z 10. ledna 1306, i když v stručnější, sevřenější verzi: *Preterea de speciali gracia curiam habitationis prepositi et areas sitas infra ecclesiam sancti Petri et murum civitatis ad ipsam ecclesiam pertinentes omnia ea, que antiquitus usi sunt, uti et perpetuo gaudere volumus libertate.*

Karlovo privilegium svým celkovým pojetím i konkrétními odlišnostmi vyznívá jednoznačně ve prospěch svatoopetrského proboštství. Přesto, že tento zjevný Karlův příklon dovedeme z daných souvislostí pochopit,aráží nás jakoby ostentativní ignorování dosavadních privilegií města Brna od českých králů, Václavem I. počínaje.¹⁴ Posun mezi rokem 1315 a 1342 není totiž jen vyrovnáváním jakýchsi údajných ústupků Konrádových, jak se o nich zmiňoval mistr Heřman, nýbrž má kvalitu zcela nového privilegia ze 40. let 14. století. Práva a svobody, jež se zde proboštství potvrzují, jsou v tehdejších poměrech mimořádné¹⁵ a o to pozoruhodnější, že jsou získávány na úkor významného a českými panovníky (včetně Karlova otce Jana Lucemburského) bohatě privilegovaného královského města Brna. V tomto případě musela sehrát hlavní roli Karlova

¹⁴ Např. včetně nedávného (a pro Brněnské velmi cenného) privilegia svého otce Jana z 10. 9. 1331 (*Quod bona religiosorum cum civitate paciantur*); F l o d r., PK I., s. 410 (L XIV, 3).

¹⁵ Rozhodně je nelze analogicky přenášet na předměstské statky jiných církevních vrchností.

osobní náklonost k mistru Heřmanovi,¹⁶ a také ovšem Karlovy velmi příznivé vztahy k církvi. Vzhledem k takové motivaci se lze ptát, zda Karlův postup při vydání tohoto privilegia byl vůbec vhodný, resp. správný. Popravdě je třeba říci, že vhodný nebyl, protože byl v zásadě nesprávný. Materie, která se tu Karlovi předkládala, byla jednoznačně konfrontační, a už jako taková vyžadovala respektování i druhé strany, tj. alespoň znalosti jejich právních nároků. Ostatně již sama Heřmanova stížnost tento konfrontační charakter naznačovala a také celé privilegium je na takovéto bázi konstituováno. Druhá strana (město) se v tomto případě objevuje jen jako strana stále obžalovávaná, již se pouze přikazuje ustanovení privilegia bezpodmínečně dodržovat. Je tudíž sice neustále brána na vědomí, avšak bez jakékoliv možnosti obrany. Právem bychom očekávali, že panovník přijme Heřmanovu stížnost toliko jako podklad k dalšímu šetření, určí postup řešení (např. vzájemnou dohodu, rozhodčí řízení ap.) a výsledný elaborát pak publikuje ve formě své listiny. Karlova jednostrannost v postupu (navíc velmi kvapném)¹⁷ však i ve výsledném rozhodnutí postavila město do velmi nepříznivé situace. Okamžitá reakce města proti tomuto privilegii, které výslovně přikazovalo městu přísné dodržování ustanovení v něm obsažených, nebyla možná. Ani z pozdější doby nemáme o něčem podobném dokladů. Postupem času, který přinášel jak vzestup Karlův, tak i Heřmanův, se podmínky pro to spíše zhoršovaly. Jediná cesta mohla vést přes šířeji a obecněji (pro celé předměstí) formulovaný postup, a tu město Brno také vskutku nastoupilo v druhé polovině 14. století.

Situaci v této problematice na sklonku 14. století v Brně nám ostatně zajímavým způsobem přibližuje zcela mimořádný doklad: žádost brněnské městské rady markraběti Joštovi o privilegium práv v záležitosti jurisdikce nad předměstími.¹⁸ Nepřekvapuje, že se nedochoval originál listu v markrabenském archi-

¹⁶ Heřman (*magister Hermannus medicus, phisicus*) v době před vydáním Karlova privilegia patřil k dvořanům krále Jana a posléze i markraběte Karla, byl lékařem královny vdovy Elišky Rejčky, kanovníkem a scholastikem olomouckým, arcijáhmem břeclavským, kanovníkem a poté proboštem brněnským, později ve 40. letech se stal generálním vikářem olomouckého biskupa, zemským notářem moravským, ve sporu olomouckého biskupa s městem Brnem působil jako významný prostředník atd. Za probošta byl presentován 19. 7. 1342 (po smrti svého předchůdce Šebestiána), zemřel 29. 8. asi 1357. Z dokladů srv. *CDM VI*, č. 453 (22. 2. 1333), *CDM VII*, č. 310 (21. 3. 1341), č. 338 (15.–7. 1341), č. 429 (19. 7. 1342), č. 528 (22. 12. 1343), č. 829 (1. 8. 1348); B. M e n d l, *Knihy počtů města Brna z let 1343–1365*, Brno 1935, s. 77, 170 M. Z e m e k, *Posloupnost kanovníků metropolitní kapituly sv. Václava v Olomouci*, VVM 5, 1950, pod č. 165.

¹⁷ Nelze tu přehlédnout Heřmanův postup. Pokud byl záměrný, promyšlený, pak se v něm odráží Heřmanova prozíravost. Jestliže předkládal Karlovi stížnost s tím, že jediná cesta vedoucí k nápravě spočívá v panovníkově jasně formulovaném privilegii, bránil tak vzniku případného panovníkova zřetele k dohadovacímu řešení obou sporných stran. Na takových základech dosažený výsledek by rozhodně nebyl tak příznivý.

¹⁸ Srv. v závěru připojenou Přílohu. Starší edice (Brandlova z roku 1885) je obsažena v *CDM XI*, č. 402.

vu,¹⁹ ani to, že jeho opis nacházíme ve známém rkp. č. 40 AMB. Podstatné je, v jakých souvislostech se zde objevuje. Víme, že rukopis č. 40 založil původně notář Jan pro zápisy statutární povahy. Po jeho smrti se však v tomto záměru už nepokračovalo a rukopis z větší části nepopsaný užil později notář Jan z Gelnhausen k napsání svého přehledu privilegií města Brna.²⁰ Soubory privilegií jednotlivých panovníků odděloval Gelnhausen mezerami, a tak došlo na f. 40v mezi úvodními iura originalia Václava I. z roku 1243 a privilegiem Přemysla Otakara II. z roku 1276 k vynechání větší plochy. Na tu pak byl později (někdy po 10. 6. 1386) dodatečně opsán text onoho listu brněnských přísežných markraběti Joštovi a spolu s ním i jádro Joštovy odpovědi. Zařazení těchto textů do těsné blízkosti Přemyslova privilegia nebylo tudíž náhodné, nýbrž zcela organické. List sám musí zaujmout už svým diplomatickým významem. Máme totiž před sebou takřka celé znění žádosti o privilegium, jak ji musel písemně (spolu s ústním přednesením) předkládat každý takový žadatel. Už samotná stavba textu žádosti sleduje strukturu budoucího privilegia, naznačuje formulaci příslušných ustanovení i případných jejich zdůvodnění. Je to svého druhu doklad unikátní, protože naprostá většina takových listů u příjemce—panovníka samozřejmě záhy zanikla. Jeho pozorná četba nás proto bohatě poučuje o úrovni takovýchto předloh jednotlivých privilegií. Nejpozoruhodnější je tu však pro nás obsahová stránka celé žádosti, včetně způsobu i úrovně užití argumentace, zejména když si uvědomíme, že jejími původci jsou přísežní města, uznávaného tehdy obecně za jedno z nejpřednějších právních středisek u nás, a že se na formulaci textu podílel neméně proslulý městský notář Jan z Gelnhausen. Výchozím bodem žádosti (v úvodu chybějící části) bylo zřetelně Přemyslovo privilegium z roku 1276, formulačně jasně prezentované jako právní základ soudní pravomoci města nad obyvateli předměstí vůbec. Naznačuje to první dochovaná část textu, která zdůrazňuje, že vrchnosti těchto lidí ve snaze vyhnout se ustanovení privilegia, zřizují v jednotlivých osadách vlastní rychtáře a přísežné, což se v poslední době děje stále častěji. Poté se již poukazuje na právní nevzdělanost takovýchto osob a z toho plynoucí i nutný pokles práva vyvolávající nespokojenost postižených. Přísežní tudíž požadují, aby markrabě stvrdil a Brnu nově udělil i původní Přemyslovo privilegium v tom smyslu, že veškerá jurisdikce nad předměstskými lidmi, ať náležejí kterékoliv vrchnosti, bude nadále právoplatně pouze v rukou rychtáře a přísežných města. V závěru je připojena ještě žádost o zákaz výčepu vína a piva, jakož i provozování řemesel vně městských hradeb, dalších to neuralgických bodů mezi městem a předměstím.

Z uvedeného je už na první pohled patrné, že vedle oprávněných tvrzení vystupují některá, o jejichž oprávněnosti můžeme pochybovat, a jiná jsou dokonce bez pravdivého základu vůbec. Tehdejší skutečností dobře odpovídá hned na počátku zdůrazněná tendence místního rozmnožování sídelních celků na půdě

¹⁹ O zbytcích markrabského archivu srv. M. Š v á b e n s k ý , *Stavovské listiny 1212–1847*. Katalog, Brno 1965, zvl. s. 29.

²⁰ F l o d r , *PK I.*, s. 49–50.

cizích vrchností a současně jejich osazování samostatnými rychtáři. V prame-
nech ji můžeme sledovat již před polovinou 14. století²¹ a v 80. letech toho věku
se ještě posílila. To ovšem byl přirozený důsledek vývoje, neboť s růstem města
rostl i význam předměstí. Vrchnosti takové tendenci pochopitelně vycházely
vstříc, zejména když sídlily v samém městě, jako např. zmíněné proboštvství u sv.
Petra (Cejl), resp. herburský klášter (Švábka). Proti tomu nemohlo město nic
namítat, právě tak jako proti správní praxi vrchností v jejich vlastní mocenské
působnosti. Přijmout můžeme též stížnost města na nízkou úroveň znalosti práva
v každodenní praxi předměstských rychtářů a přísězných a z toho plynoucí ne-
příznivé důsledky pro obyvatelstvo. To mohl být důležitý argument, ovšem jen
za určitých okolností a v určitém směru. Právní vyspělost městských přísězných
na straně jedné a předměstských přísězných na straně druhé byly jistě hodnoty
nesouměřitelné, vyznívající jednoznačně ve prospěch města, a tudíž i ve pro-
spěch jeho jurisdikce nad předměstími. Tak jednoduchá ovšem otázka nebyla
a ani nemohla být. S podobnou disproporcí právních schopností se město setká-
valo ve své soudní praxi velmi často a přesto nikdy ani nepomyslelo – byť šlo
často o místa v blízkém sousedství města – na přímé podřízení takovýchto míst
brněnské jurisdikci. Rozhodující překážkou tu byla totiž příslušnost toho které-
ho místa k cizí vrchnosti. Proto i zmíněné námitky Brněnských mohly být argu-
mentem pro jednání o určitou dohodu mezi městem a předměstskými vrch-
nostmi, např. na způsob starších dohod s proboštvstvím u sv. Petra. Jako skutečně
vážný důvod pro případné dosažení jurisdikce nad všemi předměstími, a to
i v odvolání se na Přemyslovo privilegium, nepřicházely však v úvahu.

Dostáváme se k vlastnímu jádru celé věci. Veškeré „nepřístojnosti“ předměst-
ských vrchností jsou v žádosti Brňanů prezentovány markraběti Joštovi jako
důsledek jejich záměrné snahy vůbec se vyhnout ustanovení Přemyslova privi-
legia. Proto se také přísězní posléze obracejí na markraběte, aby právě on svou
autoritou uvedené privilegium stvrdil a znovu ustanovil a výslovně přikázal, aby
v předměstích nesměl soudit žádný tamní rychtář etc. Rozpor mezi tímto postu-
pem a vlastním ustanovením Přemyslova privilegia je výrazný. Dobře víme
(a známe také důvody, proč se tak stalo), že král Přemysl Otakar II. dal sice
městu Brnu právo soudit všechny obyvatele předměstí a tudíž i poddané cizích
vrchností, ale jen ty, kteří se dopustili trestných činů přímo ve městě. V tom také
byl smysl tohoto privilegia. Navíc už také víme, že každá pozdější snaha města
směrem k rozšiřování městské jurisdikce nad předměstími narážela na stále roz-
hodnější odpor právě oněch předměstských vrchností. Město tudíž ani v poz-
dějším vývoji nikdy nedosáhlo v tomto směru rozhodného průlomu a už vůbec
ne takového pokroku, na jaký myslelo ve svém požadavku markraběti. Vysvětlit
spolehlivě tento rozpor není snadné. Naše hledání možného řešení se totiž nutně
pohybuje mezi dvěma stanovisky, z nichž každé vyznívá pro přísězné i notáře

²¹ B. M e n d l, *Knihy počtů města Brna z let 1343–1365*, Brno 1935, v rejstříku heslo
brněnských předměstí.

Gelnhausena negativně. Jednak lze chápat žádost přísežných o privilegium jako svým způsobem zoufalý a tedy i extrémní pokus zvládnout tíživý problém, který se navíc stále evidentněji vyvíjel nepříznivým směrem pro město. Přes veškeré více než stoleté úsilí se přísežným nepodařilo získat na tomto poli podporu panovníka. Uvědomíme-li si, že se tak stalo městu, které jinak s pozoruhodným úspěchem prosadilo u svého pána četné požadavky formou uděleného práva, pak to může svědčit jedině o tom, že podobné žádosti byly pro panovníky nepřijatelné. Známe již ostatně příčinu toho a chápeme její závažnost. Panovník nemohl dost dobře řešit prospěch svého města na úkor světských a církevních vrchností, zejména když se vše odehrávalo v době mohutně vzdemuté vlny rozvoje vrchnostenských práv. Na druhé straně přísežní neuspěli za tu dobu ani svým vlastním tlakem, totiž osobováním si práv jim nepřislušejících v individuálních případech své předměstské praxe. Negativní výsledky jednotlivých pokusů jsme měli možnost zblízka sledovat. Teoreticky tudíž pro ně zbýval jediný pokus, i když ve své podstatě velmi extrémní a přece jimi realizovaný, totiž obecné připomenutí jurisdikčních práv města nad předměstskými obyvateli již z doby Přemysla Otakara II. (v novém privilegii by také mělo zůstat jen u připomenutí takových základů),²² kritické vylíčení dané situace i jejích případných důsledků a radikální omezení pravomocí předměstských vrchnostenských rychtářů a přísežných pouze na běžné funkce správní a policejní. Ve snaze o pozitivní výklad počínání přísežných bychom ovšem museli vycházet z možnosti, že se v pozdější právní tradici vytvářela (ať již záměrně či bezděčně) představa o privilegii Přemysla Otakara II. jako o základu jurisdikčních práv města nad předměstskými obyvateli vůbec. Daly by se tím také vysvětlit chování městských orgánů vyvolávané střety s předměstskými vrchnostmi a jejich smluvní urovnávání, jak jsme sledovali na příkladu proboštských statků na Cejlu. Pozoruhodné totiž je, že se v různých soudobých přehledech brněnských privilegií pravidelně uvozuje text Přemyslova privilegia záhlavním registrem *ludex civitatis iudicare debet homines in suburbii habitantes, ita quod pena dominis eorum cedat*,²³ tudíž bez oné podstatné specifikace. Ostatně naprosto stejně tak postupuje (přirozeně bez jakýchkoliv záměrů) i záhlavní regist nejnovější edice Přemyslova privilegia v CDB V, č. 815. Také v povědomí většiny historiků tkví privilegium jako

²² Rozhodně by bylo nesprávné chápat formulaci žádosti přísežných o stvrzení ustanovení Přemyslova privilegia ve smyslu jeho konfirmace. Šlo toliko o výslovné uznání tohoto ustanovení a na jeho základě pak o nový širší nárok v oblasti jurisdikce. Právě v tom byl smysl pokusu přísežných. Insertní konfirmace nebyla cílem a nebyla ani žádoucí. Představa CDB I, č. 815 (v poznámce I na s. 509), že Brněnští bez ohledu na marginální poznámku u popisu Přemyslova privilegia v rkp. č. 40 (že nově platí formulace privilegia Jana Lucemburského) žádali markraběte Jošta o jeho konfirmaci a neobdrželi ji, je zavádějící. V době, kdy Brněnští předkládali žádost Joštovi, uvedená poznámka v rkp. č. 40 ještě neexistovala (je pozdější). Konfirmace Přemyslova privilegia ostatně nebyla nutná, poněvadž město již mělo od Jošta hromadné potvrzení všech svých dosavadních privilegií z 15. dubna 1376 (B r e t h o l z , *Gesch. d. Stadt Brünn I.*, s. 417, příloha III.).

²³ F l o d r , *PK I.*, s. 400, 470; AMB, rkp. č. 40, f. 40v.

právo jurisdikce města nad předměstími. Přijetím podobné představy o Přemyslově privilegii bychom ovšem deformovali jinak příznivý obraz brněnských přísežných v první polovině 14. století. Ostatně u Gelnhausenova opisu Přemyslova privilegia v rkp. č. 40 AMB, f. 41r je na okraji mladší rukou připojena poznámka: *Istud privilegium infra per statutum regis Iohannis est immutatum, legatur et teneatur illud.*²⁴ Ta nám dosvědčuje, že i doba po Gelnhausenovi správně rozuměla původnímu smyslu Přemyslova privilegia, že je to další krok k plné jurisdikci rychtáře a přísežných města Brna v prostoru uvnitř hradeb. Jestliže poznámka zdůrazňuje, že nadále má platit formulace privilegia krále Jana Lucemburského z 5. dubna 1325, pak tak činí právem, neboť oproti pouhému dílčímu kroku staršího Přemyslova privilegia formuluje již král Jan plnost jurisdikčního práva obecně. Když se tudíž brněnští přísežníci ve své žádosti z roku 1386 dovolávali Přemyslova privilegia v souvislosti s městskou jurisdikcí na předměstích, ubírali se právně zcestným směrem. Jediným přijatelným vysvětlením se za dané situace jeví vědomě extrémní formulace požadavků včetně uměle vkomponované verze o údajných právních základech už v Přemyslově privilegii a snad i spoléhání na porozumění i podporu markraběte Jošta. Přesto si přísežníci museli být vědomi, že naděje jejich žádosti na úspěch je malá. Jošt sám a zejména pak jeho rádci znali situaci v Brně dobře a při dobré vůli nemohli žádost takové povahy akceptovat. Šlo totiž nejen o nadměrně citelný zásah do stávající soudní pravomoci vrchnostenských rychtářů a přísežných na předměstských statcích, nýbrž i o jasný útok proti platným privilegiím. Odpověď markraběte byla také rychlá a stručná, bez jakýchkoliv reakcí na požadavky: rozhodující v těchto sporných případech musí být stáří privilegovaného postavení.

Předchozí pozorování lze tudíž shrnout v obecný závěr: Složitě majetkové poměry v okruhu brněnského městského teritoria vytvořily prakticky hned od počátku města podmínky k vývoji zdejších předměstí v multijurisdikční oblast. Půda a různé statky byly v držení početných i rozmanitých majitelů: král, církev, šlechta, město, měšťané. S rozvojem města a jeho bohatství rostla též předměstí. Dílčí majetky se nezdídkou rozrůstaly ve větší celky na způsob osad a jim podobných osídlení. Jejich stále početnější obyvatelstvo rozvíjelo postupně širší okruh činností a svojí působností zasahovalo každodenně i do města. Bohatý život města a pestrá aktivita předměstí se vzájemně prolínaly. Každá z těchto stran měla své vlastní problémy, které je přirozeně mohly navzájem zasahovat a také často zasahovaly. Životní praxe však nezdídkou přiváděla obě strany až do přímých konfrontací, což zase vyvolávalo nutnost vyžadovat oboustranně přiměřenou správní regulaci. Usilovaly tudíž o ni jak jednotlivé vrchnosti, tak i město, a to v období, kdy vrchnosti na straně jedné a město na straně druhé se výstavbě

²⁴ Míneho není privilegium krále Jana Lucemburského z 23. prosince 1319, jak mylně uvádí *CDB V*, č. 815, pozn. 1 na s. 509, nýbrž privilegium téhož panovníka z 5. dubna 1325, konkrétně pak jeho čtvrtý článek (*F l o d r*, *PK I.*, s. 408). U jeho opisu v rkp. č. 40 na f. 45v je také na okraji rukou téhož písaře jako výše poznámka: *hoc statutum pro iure stricte teneatur.*

svých správních i soudních pravomocí intenzivně věnovaly. Podobně jako město probojovávalo svrchovanou jurisdikci nad vlastním teritoriem uvnitř hradeb i nad majetky a lidmi na venkovských statcích měšťanů, i vrchnosti směřovaly k podobnému cíli. Základní otázku, kdy a za jakých okolností může být někdo souzen na jiném než vlastním fóru, se podařilo nakonec za pomoci panovníka a jeho privilegií postupně vyřešit, i když tento proces trval takřka celé století. Nový, odlišný problém vneslo do těchto poměrů však zcela jednoznačně město a jeho správa. Záhy po svém vzniku začalo totiž usilovat o rozšíření své stávající jurisdikce i na předměstí, a to bez ohledu na platná vrchnostenská práva. Tento konfrontační postup se stal pochopitelně předmětem častých sporů, vesměs končících až rozhodnutím samotného panovníka. Byl to pozvolný avšak vytrvalý boj, v němž obě zúčastněné strany využívaly nejen všech legálních postupů, ale nevyhýbaly se leckdy ani nekalým prostředkům od desinformací až po falša. K střetům dochází vesměs mezi městem Brnem a církevními vrchnostmi. Někdy vše končí smířčím narovnáním na úrovni vzájemných dohod, jindy je zapotřebí právě onen zásah panovníka. Pozoruhodné ovšem je, že město Brno, v jiných právních záležitostech vždy tak úspěšné, v tomto směru k žádoucímu cíli nedospělo, a to ani po vyčerpání všech možných aktivit.

Příloha

Item illud sequatur privilegium seq[ue]ns Otackari. quomodo supplicatum est domino nostro Iodoco, marchioni Moravie, sub anno LXXXVI° in festo Penthecostes

Serenissime princeps. [...] et quia ipsi suburbani nunc sub felici regimine vestro a dicto privilegio et indulto nituntur recedere eo, quod quasi in singulis plateis seu vicis domini ipsorum suburbanorum iudices statuunt speciales et sepe ac sepius una cum iuratis eorum tamquam homines rudes et inexperiti in quibuscumque causis erroneas sententias iuri communi ac civili Brunnensi contrarias proferunt et dicant in malignam verecundiam et contemptum vestre civitatis Brunnensis et ex ipsarum ruditate et errore plures pauperes homines opprimuntur, dampnificantur et a iusticia talium suburbanorum sine iure inconsolati recedunt, ex quo plura scandala oriuntur, unde, serenissime princeps, ad reformandum, tollendum et preveniendum talem abusionem, iniuriam et verecundiam dicte civitati vestre Brunnensi privilegium et indultum premissum auctoritate vestra ratificare, approbare et confirmare dignemini ac de novo statuere et concedere, ut in omnibus bonis quorumcumque hominum clericorum vel laicorum in suburbiis dicte civitatis vestre Brunnensis et ipsi civitati annexis quod nullus iudex vel iuratus ibidem debeat vel audeat iudicare, sententiarum vel diffin[i]re qualemcumque causam vel causas civiles, reales, personales vel criminales, eciam si pleccionem capitis respiciant, de consuetudine vel de iure, decernentes

irritum et inane, si a quocumque secus fuerit attemptatum sub pena perdicionis, si qua coram ipsis incepta vel tractata fuerit, et sub amissione omnium bonorum suorum, que vestro fisco decernatis applicari. Et mandet gracia vestra iuratis civibus Brunnensibus, ut hoc statutum vestrum firmiter teneant et observent, prout indignacionem vestram diligunt evitare. Item, quod nulle taberne tam vini quam cerevisie et quod nulli sint artifices extra muros civitatis, nisi qui sunt privilegiati ab antiquo etc.

Responsum fuit protunc per dominum nostrum predictum, quod ante omnia privilegia antiqua deberent servari, et quicumque haberet antiquiores litteras, ille precedere deberet.

BEMÜHUNGEN DES STADTRATES UM DIE JURISDIKTION ÜBER DIE BRÜNNER VORSTÄDTE IM 13. UND 14. JH.

Komplizierte Eigentumsverhältnisse im Umkreis des Brünner Territoriums schufen praktisch schon seit den Anfängen der Stadt Bedingungen zur Herausbildung multijurisdiktionaler Verhältnisse auf dem Gebiet der hiesigen Vorstädte. Boden und verschiedene Güter waren im Besitz vieler Eigentümer wie z. B. des Königs, der Kirche, des Adels, der Stadt oder der Stadtbürger. Mit der Entfaltung der Stadt und ihres Reichtums dehnten sich auch die Vorstädte aus. Aus den kleinen Gütern entwickelten sich nicht selten größere Komplexe in der Art von Ortschaften und ähnlichen Ansiedlungen. Ihre stetig anwachsende Bewohnerschaft entfaltete allmählich ein breites Spektrum von Fähigkeiten, und durch ihr Wirken beeinflusste sie tagtäglich auch den Alltag in der benachbarten Stadt. Das reichhaltige Leben der Stadt sowie die abwechslungsreichen Aktivitäten der Vorstädte durchdrangen einander gegenseitig. Jede der beiden Seiten hatte ihre eigenen Probleme, die natürlich auf die Nachbarschaft übergreifen konnten, was auch oft der Fall war; die Lebenspraxis selbst führte aber nicht selten beide Seiten zur Konfrontation. Das Leben auf beiden Seiten erforderte jedoch eine entsprechende Verwaltungsregelung. Nach einer solchen Vereinbarung strebten daher sowohl die einzelnen Obrigkeiten als auch die Stadt. Dies alles spielt sich in einer Zeitepoche ab, in der sich die Obrigkeiten auf der einen und die Stadt auf der anderen Seite intensiv dem Ausbau ihrer Verwaltungskompetenzen und der Gerichtsbarkeiten widmen. Ähnlich wie die Stadt die souveräne Jurisdiktion sowohl innerhalb der Stadtmauern als auch über das Eigentum und die Menschen auf den ländlichen Gütern der Stadtbürger erkämpfte, so bemühten sich um ihre Souveränität auch die Obrigkeiten. Die grundlegende Frage, wann und unter welchen Umständen man über jemanden Gericht halten kann auf einem anderen Gerichtsforum als auf seinem eigenen, konnte mit Hilfe des Herrschers und seiner Privilegien allmählich gelöst werden, wenn dieser Prozeß auch fast ein ganzes Jahrhundert andauerte. Ein neues, völlig anderes Problem, trug in diese Verhältnisse einseitig die Stadt und ihre Verwaltung hinein. Schon bald nach ihrer Entstehung begann sich die Stadt um die Erweiterung ihrer Jurisdiktion in den Vorstädten zu bemühen, und zwar ohne Rücksicht auf die hier bereits bestehenden Obrigkeitsrechte. Dieses konfrontative Vorgehen wurde allerdings zum Gegenstand wiederholte Streitigkeiten, die jedoch durch den Herrscher allein entschieden wurden. Es handelte sich hier um einen allmählichen, jedoch standhaften Kampf, in dem die beteiligten Parteien alle legalen Methoden ausnutzten, wobei sie sich des öfteren auch unzulässiger Mittel bedienten (von der Desinformation bis zum Falsum). Zu Zusammenstößen kommt es meistens zwischen der Stadt und den kirchlichen Obrigkeiten. Manchmal enden sie mit einem richterlichen Vergleich auf der Ebene gegenseitiger Vereinbarungen, ein anderes Mal ist ein Eingreifen seitens des Herrschers erforderlich. Es ist merkwürdig, daß die Stadt – in anderen Angelegenheiten immer erfolgreich – in dieser Richtung das erwünschte Ziel nicht erreichte, selbst nach Ausschöpfung aller möglichen Aktivitäten.